

23

Avraham Katzenellenbogen

(XV. század)

Tanulók egy magyarországi rabbi házában

A XV. század közepe

apud: Jozsef ben Mose (1423–1490)

Ú j a b b k i a d á s o k :

Jozsef ben Mose, *Leqet joser / Jogos kalászat*, II, ed. Jaakov Freimann (Berlin: Zwi Hirsch Itzkowsky, 1904), pp. 26–27

Shlomo J. Spitzer & Komoróczy Géza, *Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig* (Hungaria Judaica, 16) (Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, 2003), pp. 233–239, no. 53 (3) (héber szöveg és magyar fordítás)¹

(...) A tanulókra (*bahurim*) az Örökkévaló – a neve legyen áldott – segítségével a kétszeresét is elköltöttem annak, ami nekem a rabbiságból kijutott minden oldalról, és bármelyik tanuló (*bahur*), akinek nem fizettem ki, amit megígértem, hogy ellátásra adok neki, az követelje tőlem tanítóm és uram, a *gáon* – őrizze őt Sziklája és Szabadítója – tiszteletre méltó színe előtt, és mindazt, amivel a *gáon* – őrizze őt Sziklája és Szabadítója – adósnak ítél, kifizetem, az utolsó arany fillérig.² Már régebben kértem tiszteletre méltó tanítómtól, uramtól, a *gáon*-tól, hogy küldjön hozzám tehetséges tanulókat, és én mindent megfizetek nekik, amit ő megítél és kivet rám, és így tennék akár ma is.

Most nemrég írt nekem barátom, a tanult (*havér*) Jaakov Reiner (RYYN'R) úr – őrizze őt Sziklája és Szabadítója –, aki házasságban van (*mesudakh*)³ az itteni Huszman (HVS/ŠMN)⁴ úr leányával, hogy akarok-e 8 aranyat (*zahuv*) adni R. Tevil⁵ úrnak – őrizze őt Sziklája és Szabadítója –, továbbá még 4 aranyat egy fontos (*hasuv*) tanulóknak, és azt válaszoltam neki, hogy (csak) az Örökkévaló – legyen áldott a neve – tudja, jönnek-e (tanulók) ezen a télen, vagy nem. Volt egy hitvány a házamban, aki még két fillért (*pesitim*) sem ért meg, és én adtam neki körülbelül 2 aranyat az ellátásra, és ő az idő felében titokban rendszeresen ivott az egyik boroshordómból, amely így megromlott. Az éj leple alatt, éjfél után kinyitotta a kamrámat, és kenyeret és húst lopott tőlem, meg egyéb dolgokat, és sokat vesztettem az ügyön. Úgy éreztem, hogy ez rossz hírbe keveri a jesivámat: mit teszek majd, ha kiderül, és neki fognak hinni? Már felfedtem neked a nevét és a társa nevét, az első fecsegőét (*rekhil*) és a szövetségeséért, aki társul szegődött hozzá, Salom Brunerét (BRVN'R). Nem gondolom, és nem hiszem, hogy legyen bárki is, aki ellenem szólna, (és azt mondaná), hogy nem adtam meg neki mindent, amit csak adni lehetett. Van még egy irigyem, ha bölcs vagy, megérted, hogy

¹ Komoróczy Szonja Ráhel fordítása.

² Arany fillér: értsd: utolsó fillér.

³ Értsd: a leányt eljegyezte / feleségül vette.

⁴ Hauszman.

⁵ A héber szövegben: Hevil (betűtévesztés nem lehet).

mennyi dologban és ügyben vagyok benne, de befogom a számat, és – ha az Örökkévaló akarja – megbírok mindenkivel. És nem véletlenül írtam neked most az ellátási dolgokról, mert az is kiderült számomra, hogy beszéltek tiszteletre méltó uram, tanítóm, a *gáon* – őrizze őt Sziklája és szabadítója – előtt ilyen jellegű ügyekről, és az Örökkévaló – legyen áldott a neve – tudja, hogy nekem nincs ellenemre semmiben egyetlen tanuló sem, aki nálam tanul, csak néha nehéz számomra a sok ügyük, az ivászatok (*mistaot*), és az, hogy belekeverednek olyan ügyekbe, amelyek ingerlik (*le-hamraa*) a helybelieket (*baalei battim*),⁶ és hasonló ügyek. Ez (elég) ahhoz, hogy (az ember) megértse, hogy ezek miatt csökkenhet tisztelet az Örökkévaló – legyen áldott a neve – iránt, és a jesíva iránt is, minden oldalról, és mit tehetnék, ha én sem vagyok nyájas modorú ebben. Rövid időn belül több verekedés is volt, mintegy tíz pár ütötte egymást, és Salom Bruner és közlünk az egyik megütötték Zuszman (ZVSM) sógorát, és Zuszman ráordított előttem és sokak előtt, de hát mindenki, akit ütnek, üvölt, és hiába, nincs ítélet és nincs bíró ez ügyben (*let din ve-let dajján*),⁷ az árulkodók felől visszavonom a kezem, és nem ítélem el őket, nincs ítélet és nincs bíró ez ügyben (*let din ve-let dajján*), mert nem lehet ebben az ügyben ítélni, mivel nagyon gyakori az ilyen viselkedés, véleményem szerint (azonban) a jelen eset és ügy szerint kellene ítélnem, amint azt láttuk és hallottuk, ezek az imával sem törődve, kimerülésükig folytatják a verekedést. És egyéb ügyekben nem véletlenül mondták bölcseink,⁸ hogy verést és büntetést lehet adni olyankor is, ha nincs rá törvény, feltépek a szívük zárját,⁹ hogy ebben bűnhődjenek, mert nem tudok kezet nyújtani a bűnözőknek, ezért még az előtt, hogy az ő akaratuk szerint foglalkoznák velük, egészen visszavonom felőlük a kezem.¹⁰

⁶ A többes szám a héberben a köznyelvi (jiddis) szóhasználat (/ balebatim) szerint.

⁷ Értsd: nem lehet dönteni / igazságot tenni. bT Hagiga, 14b sk.: két tórai parancs elvileg egyenértékű. Az ott felhozott példa: Engedelmeskedj apádnak, és kergesd el az anyamadarat a fészekről, mielőtt a tojást kiveszed. A történet: Egy apa szól a fiának, hogy hozzon neki egy tojást. A fiú engedelmeskedik, felmászik a fára, de az anyamadar ott ül a fészken. Elkergeti az anyamadarat, és kiveszi a tojást. Amint mászna le a fáról, leesik, kitöri a nyakát, és meghal. Kérdés: hogyan lehetséges ez, hiszen a parancsolat (micva) teljesítéséért jutalom jár, nem büntetés. Látja az esetet Elisa ben Avuja, és azt mondja: Nincs bíró, és nincs ítélet.

⁸ bT Jevamot, 90b; bT Szanhedrin, 46a.

⁹ Hos. 13,8.

¹⁰ Értsd: leveszem róluk a kezem.